

POLELO EA LETONA LE KHABANE LA THUTO LE KOETLISO, MOHLOMPHEHI DR. MAHALI PHAMOTSE MABAPI LE TLHOPHO- BOCHA EA THUTO BOEMONG BA THUTO EA MATHOMO

Sechaba sa heso, kea le lumelisa letsatsing la kajeno. Ke qala ka ho leboha monyetla ona oa ho tla bua ka litaba tse kholo tse amang thuto ea bana ba rona. Ke qala polelo ea ka ka ho le hopotsa hore 'muso oa Lesotho o ile oa fetisa leano la Lenane- Thuto le Lihlahlobo (Curriculum and Assessment Policy) ka selemo sa 2009. E 'ngoe ea litšiea tsa leano lena, ke hore ngoana e mong le e mong ea lilemong tsa ho kena sekolo, o na le tokelo ea ho ba kahare ho sekolo lilemo tse leshome ntle le tšitiso ea letho. Ke litaba tsa leano lena tse re behang mona kajeno. E le ho ikamahanya le leano lena, esita le liphetoho tsa machaba litabeng tsa thuto, re le sechaba sa Basotho ka Lekala la Thuto le Koetliso re entse mekutu ea ho kenya tšebetsong leano lena ka tsela e latelang :

1. Tlhopho-bocha ea Lenane -thuto (Curriculum)

E le ho lokisetsa ho felisoa ha lihlahlobo tsa mapomela tsa sehlopha sa bosupa, lefapha la manane-thuto la lekala (NCDC) le ile la fuoa boikarabelo ba ho lokisa manane-thuto ka tsela e tla arabela leano la manane-thuto le bohlahlobi. Lekalana lena le ntse le hlophisa manane-thuto bocha, 'me sena se etsoa ka mekhahlelo. Manane-thuto a macha a qalile ka 2012 ka lihlopha tse tharo, e leng sa pele (grade 1) ho isa ho sa boraro (grade 3). Manane-thuto ana a ile a beoa tekong

likolong tse mashome a supileng (70) hona lihlopheng tseo. Selemong se latelang, e leng sa 2013, eaba manane-thuto a anetsoa likolong tsohle. Hona ka selemo seo ha beoa tekong manane-thuto a sehlopha sa bone (grade 4). Bo-mme le bo-ntate hoa lokela hore ke hlalose hore selemong sena manane-thuto a sehlopheng sa botšelela, ‘me re se re behile tekong manane-thuto a sehlopha sa bosupa. Re lebeletse hore selemong se tlang a tla be a anetse naha kaofela.

Selemong sona seo se tlang morero ke ho beha tekong manane-thuto a sehlopha sa borobeli (grade 8 eo e neng e tsejoa ka hore ke Form A), ao hona joale a seng a ntse a qeteloa ho hlophisoa. Ke tle ke tlise thlokomelong ea lona hape hore manane-thuto a sehlopha sa borobeli a hopoletsoe hore a tšoane ka sebopeho le a sehlopha sa bosupa. Hona ke ho bebofaletsa baithuti hore ba fumane maemo a tšoanang ha ba fihla sehlopheng sena. Hona hape ho ba lokisetsa hore ba tle ba tobane le liqholotso ba sa be le mathata a letho.

Morero o mong ke ho tla sheba ka botebo manane-thuto a seng a le teng, ho tloha sehlopheng sa pele ho ea sehlopheng sa bosupa. Sena se etsoa hore re bone na re ntse re latetse leano la manane-thuto le tlhahlobo le ho bapisa manane-thuto a rona le a linaha tse ling. Lintlafatso tsena li reretsoe ho bebofaletsa baithuti ba rona ho kena likolo linaheng tsa boahelani le tse ling ho se likhoqetsane tsa letho. Ha NCDC e ntse e etsa tsena tsohle, e ntse e beile leihlo litaba tsa lithusa-thuto le libuka tse isoang likolong hore ke tsa boemo bo phahameng, bo tla thusa ngoana ho utloisisa manane-thuto a fanoang.

2. Tlhopho-bocha ea tlhahlobo ea mosebetsi oa bana (Examinations)

Re kentse mokhoa o mocha oa ho hlahloba mosebetsi oa bana sehlopheng sa bosupa (end-of-level assessment), o nkang sebaka sa o ntseng o sebetsa ho fihlela ha joale, e leng o tloaelehileng ka lebitso la PSLE (Primary School Leaving Examinations). Ke hle ke totobatse hore PSLE o tl'o sebelisoa lekhetlo la ho qetela monongoaha.

Ke sa le hona mona, ntumelleng chaba sa heso ke totobatse hore ho ile ha fihla tlhokomelong ea lekala la thuto le koetliso hore mokhoa oo PSLE e neng e hlahloba bana ka oona, o ne o na le likhaello ha ho tluoa litabeng tsa kholo ea ngoana ka kakaretso ho kenyeletsang boiphihlelo le litsebo tsa mesebetsi ea matsoho, tseo bana ba ka itšematlelang ka tsona e le ho iphelisa.

Joalokaha ke se ke boletse hore re selemong sa ho qetela sa mokhoa ona oa hlahlobo (PSLE), selemong sena re tl'o ba le mefuta e 'meli ea tlhahlobo e tl'o ngoloa ke bana ba sehlopha sa bosupa. Bana ba likolo tse mashome a supileng tse ileng tsa khethoa ho beha lenane-thuto le lecha tekong ba tla hlahlojoa ka mokhoa ona o mocha (end-of-level assessment), ha ba likolo tse ling tsohle ba tl'o ngola hlahlobo e tloaelehileng (PSLE).

Bo-mme le bo-ntate le tla lumellana le 'na hore ha se feela ka hlahlobo ea mafelo a selemo re ka bonang boiphihlelo ba ngoana, ke ka hona mokhoa ona o mocha o shebang le mosebetsi oa ngoana oa selemo kaofela. Ka hona tšebetso ea moithuti e mong le e mong e tla

ba kakaretso ea tšebetso ea hae ea selemo e tsoang sekolong sa hae le ea hlahlobo ea mapomela e tla fanoa ke Lekhotla la Lihlahlobo la Lesotho (Examinations Council of Lesotho). Mesebetsi ena e 'meli e tla khekethoa ka ho lekana lekholong: mashome a mahlano lekholong (50%) ea tšebetso ea ngoana etsoang sekolong (continuous assessment) le mashome a mahlano lekholong (50%) ea tšebetso ea moithuti hlahlobong ea mapomela.

Baithuti ba likolo tsena tse mashome a supileng ba tla fumana litlaleho (reports) tse bitsoang 'statement of achievement' ha bohle ba tla nne ba fumane 'li-certificate' tsa bona tsa PSLE.

Sechaba sa heso, ke tšepo ea rona e tiileng re le lekala hore mokhoa ona o mocha oa ho hlahloba bana o tl'o tlisa kholo le ntlafalo thutong ea bana ba Basotho, esita le moruong oa naha ea rona ka kakaretso. Mokhoa ona o mocha e tl'o ba oona o sebetsang likolong kaofela ho tloha selemong se tlang sa 2017.

E le ho netefatsa hore thuto likolong e tla sala e ntse e le ea boleng bo holimo e ananeloang ke machaba le ha mokhoa oa ho hlahloba bana o se o fetohile, Lekala le tl'o matlafatsa le ho ntlafatsa liphuputso litabeng tsa boleng ba thuto (National Assessment of Educational Progress). Liphuputso tsena tseo ha joale li ntseng li etsoa kamor'a lilemo tse ling le tse ling tse peli sehlopheng sa bone le sa botšelela, li tla etsoa sehlopheng sa bone le sa bosupa ha mokhoa oa hlahlobo o se o fetohile. Ka 2014 re ile ra qala ho hlahloba bana ba grade 4 moo matichere le bana ba fuoang monyetla oa ho itlhahloba le ho itloaetsa

mokhoa ona o mocha oa ho hlahloba ngoana e le motho ea phethehileng.

3. KAMOHELO EA BANA LIKOLONG TSE PHAHAMENG

Bo-mme le bo-ntate, likolo li ahetsoe hore bana ba kene ho tsona le hore li be haufi le libaka tsa moo ba lulang e le ho qoba ho tsamaea maeto a malelele. Ha li se li le teng, li lokela ho fana ka thuto ea boleng bo holimo. Ka hona bo-mme le bo-ntate, e le ho netefatsa hore bana bohle ba sehlopha sa bosupa (Grade 7/Standard 7) ba tla ba le sebaka sehlopheng sa borobeli (Grade 8/Form A) Lekala la ka le lebeletse hore methati e latelang e phethahale:

1. Likolo tsa mathomo tse 70 tse hloailoeng (pilot primary schools) li tla hloaeloa likolo tse haufi le tsona (secondary/high schools) tseo bana ba qetileng sehlopha sa bosupa ba tla ea kena ho tsona.
2. Ka letsatsi le tla khethoa pele likolo li koaloa, batsoali ba bana bao ba sehlopha sa bosupa ba tla ea ngolisa bana ba bona likolong tseo tse bohareng tse haufi le likolo tseo tsa bona.
3. Mathathamo a mabitso a bana bao ba ngolisitsoeng a tla manea likolong tseo ba amohetsoeng ho tsona le liofising tsa thuto tsa litereke.
4. Ka letsatsi leo la ngoliso, monyetla oa ngoliso o tla fua bana ba haufi le likolo tseo pele. Ha ba feletse ba bang bohle ba tsoang libakeng tse ling ba tla ngolisoa.

5. Moo likolo li leng 'maloa tikolohong e le `ngoe motsoali o tla ba le boikhethelo ba ho isa ngoana sekolong sa khetho ea hae *ha feela* sebaka se le teng.
6. Likolo tsohle tse bohareng (secondary/high schools) tse haufi le likolo tsa mathomo tse hloailoeng (pilot primary schools) li tla sebetsa ka tsela e boletsoeng mona. Li tla fa monyetla bana ba tsoang kante ho tikoloho tsa bona ha feela ho se ho se bana ba ngolisang ba tikoloho eo 'me e-ba sebaka se ntse se le teng.

Methati ena e reretsoe hore bana ba fumane sebaka likolong tse haufi le bona empa ka lehlakoreng le leng batsoali ba be le khetho ea ho isa bana ba bona moo ba ka thabelang, ha feela sebaka se le teng. Mabitso a likolo tsa mathomo tse hloailoeng ekasita le a likolo tse bohareng tse haufi le tsona a ka fumaneha liofising tsa thuto tsa litereke. Likolo le liofisi tsa thuto li tla tsoela-pele ho fana ka tlhalosa holim'a litaba tse. Bohle ba lebeletsoe ho li etela ho fumana tlhakisetso.

Lekala le hlokometse hore tse ling tsa likolo tsa thuto e bohareng, ho kenyelletsoa le tse hloailoeng le tse tla hloauoa, ha li sebetse hantle ho latela tebello ea batsoali le bana. Lekala le tsoile letšolo ho bona hore likolo li sebetsa hantle 'me moo tšebetso e nyehlileng ka lebaka haholo-holo la mesuoe-hlooho le litichere likhato tse matla li tla nkoa khahlanong le bona. Lefapha la bohlahlobi le lona le se le ntse le qaleletse ho fana ka tšebetso likolong ho bona hore matichere a anetsa thuto ho bana joalokaha ba lebetsoe.

Lekala le hlokometse hape hore tse ling tsa likolo tse hloailoeng le tse tla hloauoa li na le khaello ea litichere mohlomong le thepa. Lekala le tla sebetsa taba ena 'me moo litichere le thepa li leng ngata li tla isoa moo tlhokahalo e leng teng haholo-holo likolong tseo tse hloailoeng.

Ke kopo le thapeli ea rona re le Lekala la Thuto le Koetsliso ke hona he, sechaba sa heso, hore kaofela re tšoaraneng ka matsoho ho tšehetsa liphetofo tse ntle, tse reretsoeng ho ntlafatsa maemo a thuto ea bana, etsoe thuto e le pitsa e maoto a mararo.

KEA LEBOHA

KHOTSO PULA NALA !